

Дмитро Л. Лозинський, Людмила В. Каленчук
**АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПОГЛЯД НА ПОДАТКОВУ РЕФОРМУ
В УКРАЇНІ**

У статті окреслено проблемні питання трансформації національної системи оподаткування на сучасному етапі розвитку. Розроблено власну концепцію реформування ключових бюджетоутворюючих податків. Розкрито сутність позитивного впливу запропонованих змін на спрощення умов для ділової активності, виведення країни з рецесії та формування потужного імпульсу для здійснення економічного прориву.

Ключові слова: податкова реформа; національна система оподаткування; спрощення умов для ведення бізнесу; податкова політика.

Літ. 19.

Дмитрий Л. Лозинский, Людмила В. Каленчук
**АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВЗГЛЯД НА НАЛОГОВУЮ РЕФОРМУ
В УКРАИНЕ**

В статье обозначены проблемные вопросы трансформации национальной системы налогообложения на современном этапе развития. Разработана собственная концепция реформирования ключевых бюджетообразующих налогов. Раскрыта сущность положительного влияния предлагаемых изменений на упрощение условий для деловой активности, выведение страны из рецессии и формирования мощного импульса для экономического прорыва.

Ключевые слова: налоговая реформа; национальная система налогообложения; упрощение условий для ведения бизнеса; налоговая политика.

Dmytro L. Lozynskyi¹, Lyudmyla V. Kalenchuk²
ALTERNATIVE VIEW ON TAX REFORM IN UKRAINE

The article outlines the problematic issues in transformation of national tax system at the current stage of development. Authors' original reform concept for key budget-forming taxes are worked out. The essence of positive impact of the proposed changes on simplification of business conditions, recession bailout and formation of a powerful impulse for economic leap forward has been disclosed.

Keywords: tax reform; national taxation system; simplification of conditions for doing business; tax policy.

Постановка проблеми. Після подій Євромайдану довгоочікуваного кардинального реформування національної економіки, на жаль, так і не відбулося. Хоча не можна стверджувати, що взагалі нічого позитивного не відбувається в цій площині, деякі натяки на реформи дійсно є, але це все схоже саме на «натяки», аніж на концептуальне системне бачення конкретних інструментів та кінцевої мети.

Нещодавно представниками влади були озвучені нові проекти змін до Податкового кодексу України [15]. Проектів наразі, як мінімум, два: один запропонований Міністерством фінансів України, інший — Комітетом Верховної Ради України з питань податкової та митної політики. З одного боку, це означає, що топ-менеджмент країни усвідомлює необхідність удоско-

¹ Zhytomyr State Technological University, Ukraine.

² Zhytomyr State Technological University, Ukraine.

налення існуючої податкової системи (в яку вже вносилися коригування в кінці 2014 р. та на початку 2015 р., що також позиціонувалися як реформи). Але з іншого боку, афішовані зміни, на нашу суб'єктивну думку, не здатні стати проривом для української економіки, хоча там і наявні цілком слушні пропозиції, все ж бракує базових потужних стимулюючих драйверів для виводу країни з рецесії.

Не маючи за мету знецінити професійні напрацювання представників виконавчої та законодавчої гілок влади, в даній статті спробуємо представити альтернативну модель податкової реформи, яка, звичайно, як і будь-яка економічна модель, далека від ідеальності, але передбачає більше імпульсів для економічного росту.

Аналіз останніх публікацій. З метою вирішення поставленого завдання проаналізовано останні публікації, присвячені реформуванню національної податкової системи. Зазначені проблемні питання вирішують у своїх дослідженнях наступні автори: О. Вальчишен [1], В. Вільха [2], О. Гетман [3], Ю. Дроговоз [5], В. Дубровський [4; 5], Г. Калачова [8], К. Кравчук [9], Г. Кукуруза [10], В. Лапа [11], О. Медовий [12], І. Міклош [13], В. Пинзенік [14], Є. Подгайна [15; 16], А. Руженська [3], Т. Стретович [18] та інші. Не применшуючи здобутки зазначених авторів, вважаємо, що велика кількість проблемних питань у сфері реформування податкової системи України залишаються досі невіршеними.

Мета дослідження полягає в ідентифікуванні альтернативних шляхів реформування національної системи оподаткування з акцентом на максимальне спрощення з метою кардинального покращення ділового та інвестиційного клімату в Україні.

Основні результати дослідження. Наразі українська економіка переживає стагфляцію, що є однією з найскладніших форм економічної кризи, яка одночасно поєднує в собі рецесію та інфляцію (за прогнозами Світового банку [17], падіння ВВП України в 2015 році очікується на рівні 12%, а інфляція складе 50%). Стагфляція не характерна для сучасних криз у розвинутих країнах Заходу, де на даному етапі розвитку центральні банки навпаки намагаються подолати дефляцію та вийти на таргетовані показники інфляції. Оскільки там помірна інфляція – це хороший сигнал, що є, зазвичай, невід'ємним атрибутом росту економіки.

Проте це правило не діє для економіки України. Причини національних криз більш системні, а не суто кон'юнктурні, і часто криються в недовиробничстві та недоспоживанні внаслідок тих чи інших інституційних факторів. Це, своєю чергою, проявляється в тому, що національна економіка дуже швидко відкликається на світові кризи (падіння експорту, відтік інвестицій, девальвація національної валюти), при цьому дуже інертно повертається до економічного росту. Щоб виправити ситуацію і зробити українську економіку більш резистентною до глобальних економічних потрясінь, вважаємо за необхідне застосувати принципово новий підхід до реформування податкової системи України як ключового фактора ведення бізнесу.

Необхідно зазначити, що представниками Кабінету Міністрів України та представниками Верховної Ради України нещодавно були розроблені альтер-

нативні законопроекти податкової реформи, яку є намір запровадити з початку 2016 року.

Докладно ознайомившись з фундаментальними моментами обох законопроектів [7; 19], можна дійти до висновку, що, попри деякі справді позитивні моменти, все ж ні в урядовому законопроекті, ні в законопроекті парламентського комітету не запропоновано реальних стимулів до економічного прориву. Акцент переважно робиться на зміну ставок податків, а не на кардинальний перегляд принципів функціонування чинної податкової системи.

За останніми оцінками [6], в результаті впровадження урядового законопроекту Державний бюджет України недоотримає приблизно 60 млрд грн, тоді як запропонована в законопроекті парламентського комітету система податкових ставок передбачає зменшення надходжень до державного бюджету в розмірі 145 млрд грн.

Але що ж робити в такому разі? Над цим питанням продовжують ламати голову експертні організації. Зокрема, спеціалісти Реанімаційного пакету реформ [4] пропонують такі шляхи компенсації втрат бюджету від зниження ставок податків:

- доопрацювання системи електронного адміністрування ПДВ (це може стати діючим механізмом боротьби з податковими ямами, через які до бюджету у попередні роки не надходило 50–80 млрд грн);
- ефективне функціонування системи контролю за виведенням капіталів в офшорні зони, в т.ч. через трансфертне ціноутворення;
- модифікація та суттєве збільшення податку на майно та землю;
- масштабне запровадження електронної системи державних закупівель «Прозоро», яка здатна заощаджувати до 30 млрд грн на рік;
- економія завдяки скороченню кількості працівників бюджетної сфери;
- перехід до цільової соціальної допомоги, що дозволить не тільки вивільнити фіскальний ресурс, а й забезпечити соціальну справедливість.

Погоджуємось із більшістю пропозицій фахівців Реанімаційного пакету реформ, але маємо власні уточнення і пропозиції по деяким важливим напрямкам податкової реформи.

Насамперед необхідно усвідомлювати, що проблема не тільки у ставках податків, але і в ускладненому процесі їх бухгалтерського обліку. Тому, перш за все, необхідно скасувати такі податкові звіти як «Податкова декларація з податку на прибуток підприємства», «Податкова декларація з ПДВ» та «Декларація акцизного податку», адже, на нашу думку, податок на прибуток, ПДВ та акцизний збір мають сплачуватись на основі фінансового звіту форми № 2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)» (долучивши туди рядок «Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)», рядок «Податок на додану вартість» та рядок «Акцизний збір», які свого часу з неї були виключені).

Окремий податковий облік та додаткова податкова звітність мають бути ліквідовані, оскільки є синтетичним утворенням держави виключно для цілей наповнення бюджету, що не відповідає ключовим принципам облікового відображення господарських процесів. Сплата податків має відбуватися на основі даних бухгалтерського фінансового обліку відповідно до НП(С)БО та

П(С)БО, а не на основі штучних обмежень, передбачених Податковим кодексом України. Таким чином, обмеження щодо визнання витрат в податковому обліку мають бути скасовані для всіх представників бізнесу, а не тільки для підприємств, річний обсяг доходу яких не перевищує 20 млн грн. Зазначена пропозиція по спрощенню адміністрування податків не лише зменшить часові затрати на складання звітності, але й позитивно вплине на поживлення ділової активності (в частині скасування всіх обмежень щодо визнання задокументованих витрат в бухгалтерському податковому обліку).

Щодо єдиного соціального внеску (з яким напряму пов'язана проблема сплати заробітних плат у «конвертах») – погоджуємось з доцільністю взагалі прибрати таке поняття як «утримання ЄСВ». А щодо нарахування ЄСВ, безспірно, вкрай важливо знизити ставку до 20%, що є серйозним кроком до детінізації заробітних плат.

Щоб компенсувати втрати бюджету від зниження ставки ЄСВ, вважаємо за можливе повернути ставку податку на прибуток до 20%. Ставка ПДВ також може бути залишена на рівні 20%, але продаж ліків, медичного та військового обладнання, як виключення, не має обкладатися ПДВ взагалі.

Також, щоб вирішити раз і назавжди проблему з відшкодуванням ПДВ пропонуємо перейти до досить простого правила, відповідно до якого більше не існуватиме такого поняття як «податковий кредит з ПДВ», оскільки продаж готової продукції, товарів та послуг між платниками ПДВ відбуватиметься за ціною без ПДВ. Впровадження цього правила вже давно на часі, але держава ніяк не може піти на це, оскільки не хоче втратити безкоштовне кредитування бюджету неповернутим вчасно бізнесу ПДВ.

Щодо ПДФО вважаємо надважливим не піднімати основну ставку з 15% до 20%, оскільки це спричинить негативний ефект на купівельну спроможність фізичних осіб, що може нівелювати очікуваний стимулюючий ефект від податкової реформи.

Відносно спрощеної системи оподаткування вважаємо за необхідне залишити існуючі 4 групи спрощеної системи оподаткування, але прибрати наявні обмеження щодо роботи з юридичними особами, а також дозволити сільськогосподарським виробникам на власний розсуд обирати, окрім четвертої, спеціально створеної для них, групи, також другу або третю групу спрощеної системи оподаткування (залежно від річного обсягу доходів). Ставки єдиного податку та граничні річні обсяги доходу для усіх груп спрощеної системи необхідно залишити на існуючому рівні без змін.

Також необхідно встановити поріг для реєстрації платником ПДВ від 1,5 млн грн річного обсягу доходів, а також встановити поріг від 1,5 млн грн річного обсягу доходів для обов'язкового встановлення реєстратора розрахункових операцій (РРО). З цього випливає, що для першої та другої груп спрощеної системи оподаткування не треба бути платниками ПДВ та не треба встановлювати касові апарати. Тільки після таких змін спрощена система набуде істинних ознак спрощення.

Інше важливе питання, якому чомусь недостатньо уваги приділили автори вищезгаданих законопроектів, – це ринок сільськогосподарської землі. На нашу думку, земля все ж має стати повноцінним товаром в Україні, поки цього

не буде, фермерський бізнес не зможе отримувати всі існуючі вигоди від володіння таким активом, а, отже, буде програвати конкурентну боротьбу закордонним агрокомпаніям, для яких земельна ділянка може бути використана як застава при отриманні кредитів на розширення господарської діяльності.

Але тут варто зробити важливе уточнення: земля має стати товаром тільки після того, як будуть створені максимально сприятливі умови для ведення агробізнесу, щоб жителі сільської місцевості усвідомлювали перевагу відкриття фермерського бізнесу над банальним продажем власного земельного паю. Для цього необхідно піти на радикальні кроки по спрощенню бізнес-діяльності малих та середніх підприємств в агросекторі (наприклад, податкові канікули до 2020 р. включно). Творці податкової реформи мають задатися питанням: ми хочемо дати реальний поштовх для розквіту сільськогосподарського виробництва в Україні чи ми знову будемо думати про можливі потенційні втрати від ненадходження податків від підприємств, які ще не створені, і від діяльності, яка ще не здійснюється?

Стосовно податку на нерухомість, на нашу думку, він має стосуватись виключно елітної житлової нерухомості (квартир площею від 300 кв. м та будинків площею від 500 кв. м, річну ставку оподаткування можна залишити на рівні 2% від мінімальної заробітної плати за кожен кв. м перевищення ліміту квадратури), тобто податок на нерухомість має відігравати роль податку на розкіш. Вся інша нерухомість, в т.ч. комерційна, має бути звільнена від оподаткування.

Логіка пропозиції наступна: як би ми цього не хотіли, але витрати по сплаті податку на комерційну нерухомість в кінцевому підсумку бізнесом будуть включені в ціну їхньої продукції, товарів та послуг, що призведе лише до підвищення загального рівня цін в економіці і не дасть очікуваного ефекту для наповнення бюджету, оскільки платником цього податку фактично стане кінцевий споживач, а не бізнес. Також вважаємо, що це, як мінімум, не справедливо – оподатковувати звичайну житлову нерухомість, оскільки більшість такої неелітної нерухомості була придбана на доходи, з яких вже сплачені податки. Велика ж кількість елітної нерухомості була придбана на доходи, факт сплати податків з яких викликає сумніви. Тому, якщо говорити про оподаткування нерухомості, воно має стосуватися саме luxury-класу.

Також вважаємо, що всі види рент та ставки екологічного податку, які існують в чинному Податковому кодексі України, мають бути докорінно переглянуті і, можливо, навіть замінені на додаткові ставки податку на прибуток. В такому разі податок буде сплачуватись з результату діяльності, а не йти напряму в собівартість реалізованої продукції, перекладаючись автоматично на споживача, а не на власника бізнесу.

Транспортний податок у тому вигляді, в якому він є зараз, має бути скасований, оскільки об'єм двигуна не є об'єктивним індикатором для оподаткування. Таким індикатором має стати вартість транспортного засобу за каталогами дилерів. Має бути розроблений спеціальний податок на розкіш, який буде сплачуватись в момент придбання транспортних засобів VIP-класу, аналогічно – і для коштовних ювелірних виробів.

Акциз на імпортовані товари має залишатись тільки на алкоголь та тютюнові вироби. Транспортні засоби, одяг, продукти харчування та інші товари

повинні бути звільнені від будь-якого акцизу (залишається імпортне мито в розмірі 10% та ПДВ в розмірі 20%). Опоненти такої ідеї (зокрема, лобісти великого бізнесу в парламенті) будуть вказувати на необхідність захисту національного виробника. Але ми вважаємо, що національного виробника потрібно не захищати через імпортні акцизи, а нарешті створити сприятливі умови для ведення бізнесу (в т.ч. за рахунок продуманої антикризової податкової політики, стабільності національної валюти, спрощеної дозвільної системи та дешевих кредитних ресурсів), щоб національна продукція врешті могла витримувати конкуренцію зі світовими аналогами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Окреслені в статті пропозиції пропонуємо до впровадження в податкове законодавство України. На відміну від вже існуючої великої кількості пропозицій щодо очікуваної податкової реформи, альтернативність розробленої концепції полягає в кардинальному максимальному спрощенні умов для ділової активності в межах національної економіки.

Зазначені ідеї призведуть до зменшення надходжень до бюджету, особливо в перші роки дії реформи, але головне, що не знизиться рівень життя населення, що і є найголовнішим в цьому всьому процесі реформування. Кошти, які недоотримає бюджет, залишаться на рахунках бізнесу та в кишенях населення, що формуватиме підвищену купівельну спроможність зазначених суб'єктів національної економіки. Підвищена купівельна спроможність – це підвищений сукупний попит у балансі кон'юнктури на ринку, що веде за собою, при правильній антимонопольній політиці, підвищення рівня існуючого виробництва, відкриття нових фірм, збільшення зайнятості, збільшення доходів постачальників сировини та матеріалів для таких виробництв, збільшення доходів для продавців кінцевої продукції, а, отже, і більші сплати базових податків (ПДВ, податок на прибуток, ПДФО), що охоплюють згадані господарські процеси.

Хтось може зауважити, що в наведених ідеях занадто багато популізму, але, на нашу думку, це не популізм, а об'єктивна необхідність. Якщо в країні є проблеми з чесним розподілом та ефективним витрачанням бюджетних коштів – необхідно знизити відсоток перерозподілу ВВП через державний бюджет до того часу, поки не будуть створені реально діючі інструменти контролю за витрачанням бюджетних коштів та запобіжники їх розкраданню через тендерні та іншого роду схеми з державними видатками.

Від того, наскільки продуманою буде сьогоднішня податкова реформа в частині спрощення оподаткування бізнес-процесів, залежить те, що ми знову отримаємо в кінцевому результаті: докорінні зміни в економічному стимулюванні чи черговий «ремонт фасаду» національної податкової системи.

1. *Вальчишен О.* Чому зниження податків лише поглибить рецесію // Економічна правда.– 12.10.2015 // www.epravda.com.ua.
2. *Вільха В.* Трикутник податкової реформи. Як Мінфін, депутати та експерти шукають компроміс // Економічна правда.– 7.10.2015 // www.epravda.com.ua.
3. *Гетман О., Руженська А.* Податкова реформа. Як піти далі ремонту фасаду // Економічна правда.– 29.09.2015 // www.epravda.com.ua.
4. *Дубровський В.* Ліберальна податкова реформа: to be or not to be // Економічна правда.– 21.10.2015 // www.epravda.com.ua.

5. Дубровський В., Дроговоз Ю. Податкова реформа. Як це може бути // Економічна правда.— 23.09.2015 // www.epravda.com.ua.
6. Експерти негативно оцінюють обидва проекти податкової реформи // Економічна правда.— 4.11.2015 // www.epravda.com.ua.
7. Законопроект щодо податкової лібералізації вже зареєстровано // Баланс Клуб // balance.ua.
8. Калачова Г. Податкова реформа шукає жертву. Під ніж підуть соціальні програми або освіта // Економічна правда.— 19.10.2015 // www.epravda.com.ua.
9. Кравчук К. Реформа спрощеного оподаткування: переваги і недоліки // Економічна правда.— 30.10.2015 // www.epravda.com.ua.
10. Кукуруза Г. Підводне каміння податкової реформи // Forbes Україна // forbes.net.ua.
11. Лана В. Як треба проводити податкову реформу агросектору // Forbes Україна // forbes.net.ua.
12. Медовий О. Податкова реформа чи як знищити ІТ-бізнес в Україні // // news.finance.ua.
13. Міклош І. Які реформи є справжніми, а які – ні // Економічна правда.— 14.10.2015 // www.epravda.com.ua.
14. Пинзенник В. Наші дії набагато важливіші за кредит МВФ // pynzenyk.com.ua.
15. Подгайная Е. Минфин vs парламентский комитет: чей проект налоговой реформы хуже для ИКТ // internetua.com.
16. Подгайная Е. Налоговая реформа: быть или не быть IT-бизнесу в Украине // internetua.com.
17. Світовий банк погіршив прогноз падіння ВВП України в 2015 році // УНІАН // economics.unian.ua.
18. Стретович Т. Податкова реформа по-парламентськи: що не так // Економічна правда.— 28.10.2015 // www.epravda.com.ua.
19. Уряд представив податкову реформу // ВВС Україна.— 9.2015 // www.bbc.com.

Стаття надійшла до редакції 9.11.2015.